

Nr 57

Utlåtande i anledning av väckta motioner om vården av och lämpliga sysselsättningar för handikappade.

Till allmänna beredningsutskottet har hänvisats följande motioner angående vården av handikappade:

1) De likalydande motionerna I: 338 av herr *Carlsson, Eric*, samt II: 411 av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Gomé*r, vari hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om inventering av lämpliga sysselsättningar för handikappade i syfte att bereda dem en meningsfull sysselsättning i produktionen.

2) De likalydande motionerna I: 633 av fröken *Stenberg* samt II: 786 av herr *Ringaby* och fröken *Wetterström*, vari föreslås att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att motionerna måtte överlämnas till handikapputredningen, tillsatt den 30 juni 1965, att beaktas vid fullgörande av utredningens uppdrag.

3) De likalydande motionerna I: 634 av herr *Strandberg* och II: 770 av herr *Carlshamre m. fl.*, vari föreslås

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att möjligheterna till en totalinventering av de handikappade i samband med en allmän obligatorisk hälsokontroll utredes,

att frågan om stiftandet av en särskild vårdlag, inrymmande åldringsvård och handikappvård, utredes genom socialpolitiska kommitténs försorg, varvid frågan om inrättandet av kommunala vårdnämnder särskilt beaktas,

att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt socialpolitiska kommittén och utredningen angående vården av handikappade att överväga huruvida inrättandet av särskilda vårdcentraler för åldringar och handikappade bör åläggas kommunerna,

samt att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt medicinalstyrelsen och socialstyrelsen att utarbeta en entydig definition av begreppet handikappad och ett lämpligt tillvägagångssätt för att bedöma huruvida den sjuke uppfyller definitionens villkor.

Utskottet har upptagit motionerna till samtidig behandling.

I motionerna I: 338 och II: 411 anföres att de handikappade i dagens läge är den grupp i samhället som har det sämst ställt och att samhället måste medverka till att de handikappade erhåller en riklig levnadsnivå. I så stor utsträckning som möjligt bör enligt motionärerna de handikappade

1 — Bihang till riksdagens protokoll 1966. 11 saml. Nr 57

anpassas till ett normalt liv och ges tillfälle till ett meningsfyllt arbete i produktionen. Från såväl humanitär som ekonomisk synpunkt är det angeläget att man utnyttjar den arbetskraftreserv som de handikappade utgör.

För att man skall kunna föra ut ett större antal av de handikappade i produktionen är det lämpligt att man så snart som möjligt gör en inventering av lämpliga sysslor för olika grupper av handikappade. Undersökningen bör göras inom hela arbetsmarknaden. Man bör särskilt beakta möjligheterna att bereda plats i det allmännas tjänst och därvid göra en översyn av gällande bestämmelser för sådan anställning i syfte att undanröja omotiverade hinder för partiellt arbetsföra och handikappade.

I motionerna I: 633 och II: 786 framhålles att vissa åtgärder vidtagits under senare år för att förbättra förhållandena för de handikappade men att åtskilligt återstår att göra på detta område, vilket bl. a. tillsättningen år 1965 av handikapputredningen ger uttryck för.

Motionärerna anser att handikapputredningens direktiv inrymmer en rad betydelsefulla frågeställningar men att vissa punkter återstår där kompletteringar är erforderliga. Därefter anföres olika synpunkter på åtgärder som anges vara av stor betydelse för att på det praktiska planet kunna uppfylla målsättningen om utökade sysselsättningsmöjligheter för de handikappade. Motionärerna anför därvid:

Enligt gjorda enkäter bland handikappade framgår att sysslolösheten ofta kan innebära en lika stor påfrestning som själva handikappet. Detta utgör ett tungt vägande skäl för att i väsentlig grad utöka insatserna i fråga om sysselsättningsskapande åtgärder.

Även ur arbetsmarknadssynpunkt har i dag frågan om de handikappades anpassning till arbetslivet hög prioritet.

I berört syfte bör en vidgad upplysningsverksamhet komma till stånd som riktar sig till arbetsgivare inom både den enskilda och offentliga sektorn — detta inte minst för att undanröja eventuella fördomar om de handikappades arbetsförmåga.

När det gäller tjänster som kräver ett ringa mått av fysisk rörlighet bör det vidare prövas i vilken utsträckning handikappade bör anlitas i första hand.

För att underlätta anställningsmöjligheterna anser vi även att arbetsgivaren på lämpligt sätt bör kunna få ersättning för de kostnader som en omdisposition av arbetsplatsen eventuellt kräver för att en handikappad skall kunna anställas.

I motionerna I: 634 och II: 770 understrykes vikten av att verkningsfulla åtgärder vidtages från samhällets sida för att hjälpa de handikappade till meningsfull sysselsättning och återinträde i samhället.

Det borde enligt motionärerna vara en angelägen uppgift för medicinalstyrelsen och socialstyrelsen att utarbeta en entydig definition av begreppet handikappad.

Motionärerna framhåller vidare att det för närvarande inte föreligger

någon säker kännedom om antalet handikappade i landet men att en sådan kännedom är utomordentligt angelägen. En undersökning av antalet bör för att ge maximal effekt ske i form av en totalinventering. En dylik inventering bör också syfta till att klarlägga de handikappades livsvillkor, arbetsförmåga, ekonomi, bostadsförhållanden, transportinöjligheter och förhållande till omgivningen. Inventeringen bör åtföljas av en fortlöpande registrering av de handikappade.

Det mest ändamålsenliga tillvägagångssättet för en inventering är en allmän obligatorisk hälsokontroll. Samtidigt som man registrerar de handikappade kan man då också spåra upp och förebygga eller lindra andra handikappande sjukdomar. Möjligheterna till en obligatorisk hälsokontroll av samtliga medborgare bör därför utredas.

Den nämnda inventeringen bör organiseras på länsplanet och redan nu kan man inom primärkommunerna underlätta genomförandet av den ifrågasatta hälsokontrollen genom lokal uppsparingsverksamhet.

Motionärerna framhåller vidare att förutsättningen för att den lokala omvårdnaden och hjälpen till handikappade skall fungera är en rationell samordning och effektiv planering av resurserna. Det är angeläget att särskilda vårdnämnder inrättas i kommuner där möjlighet härtill finns. Dessa nämnder bör förslagsvis handha ärenden angående åldringar och handikappade. Vårduppgifterna bör regleras i en särskild lagstiftning, förslagsvis kallad vårdlag. En utredning bör ske av dessa frågor och av frågan, huruvida inrättandet av särskilda vårdenheter för åldringar och handikappade bör vara en obligatorisk kommunal angelägenhet. Utredningsuppdragen bör lämpligen kunna ges åt socialpolitiska kommittén och handikapputredningen.

Beträffande motiveringarna i övrigt får utskottet hänvisa till motionerna II: 411, II: 786 och II: 770.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och statens handikappråd.

Inkomna yttranden har såsom bilaga fogats till detta utlåtande.

Utskottet

I förevarande motioner föreslås vissa utredningar och andra åtgärder, vilkas yttersta syfte är att de handikappade skall beredas förbättrade möjligheter till meningsfyllt arbete.

Problemen rörande de handikappades inplacering i arbetslivet har under senare tid ägnats ett ökat intresse av såväl staten som kommunerna, parterna på arbetsmarknaden och olika organisationer m. fl. Detta har medfört att insatserna för att skapa arbetsmöjligheter nu är större än tidigare och

att ett omfattande utredningsarbete pågår i syfte att få underlag för ytterligare effektivisering av åtgärderna på detta område.

Utskottet vill först något beröra ett par av de för de handikappades möjligheter att hävda sig i förvärvslivet grundläggande frågorna om undervisningen och arbetsanskaffningen.

Beträffande förskola och grundskola kan konstateras att för de psykiskt utvecklingsstörda barnen redan finnes en speciell skolform — särskolorna, för vilka landstingen är huvudmän. För vård och undervisning av fysiskt handikappade barn har förra årets riksdag antagit riktlinjer samt bl. a. lagfäst skyldighet för landstingen att anordna särskilda elevhem för inackordering av barn från andra orter än skolorten. Den förra året tillkallade handikapputredningen har enligt sina direktiv att handlägga bl. a. ett stort antal frågor rörande de handikappades undervisning. I förevarande sammanhang kan särskilt nämnas att utredningen skall pröva spörsmålet om anordnande av vissa av staten bekostade platser av rikskaraktär för undervisning och vård av svårt rörelsehindrade barn med komplicerade handikapp. Det må vidare erinras om att förra årets riksdag fattat beslut om successivt införande av en statlig, obligatorisk, tioårig grundskola för blinda, döva, hörsel- eller talskadade barn ävensom om att möjligheter skall beredas sådana ungdomar till frivillig utbildning på yrkesskole-, fackskole- och gymnasienivå.

Yrkesutbildningen har uppmärksamats av yrkesutbildningsberedningen i dess betänkande I (SOU 1966: 3). Beredningen har analyserat problem och möjligheter på området och gjort vissa uttalanden om målsättningen. Denna bör således vara full utbildning i det yrke, som befunnits lämpligt i det enskilda fallet. Är ett visst yrke möjligt att utöva trots handikappet bör utbildning för detta yrke kunna ges. I största utsträckning bör, enligt beredningen, utbildningen ske inom den ordinarie yrkesutbildningen, men där så inte är möjligt bör andra utbildningsvägar finnas. Beredningens förslag är efter remissbehandling under prövning av Kungl. Maj:t.

Frågan i vad mån speciella åtgärder krävs och kan genomföras för att inom den ordinarie yrkesutbildningens ram bereda handikappade ungdomar utbildning prövas av skolöverstyrelsen enligt Kungl. Maj:ts uppdrag.

Åt handikapputredningen har vidare uppdragits att i samråd bl. a. med yrkesutbildningsberedningen och arbetsmarknadsstyrelsen särskilt pröva spörsmålen beträffande yrkesutbildningen för de svårast handikappade. Härvid skall, liksom i fråga om förskola och grundskola, behovet av utbildningsplatser av rikskaraktär beaktas. Utredningen skall vidare bl. a. snarast möjligt framlägga förslag till organisation av yrkesutbildningen för handikappade.

Vad slutligen gäller den även för de handikappade viktiga frågan om vuxenutbildningen torde en samlad prövning komma att ske på grundval av de förslag som avgivits av arbetsmarknadsutredningen, gymnasieutredningen och yrkesutbildningsberedningen.

Vad beträffar inplaceringen av de handikappade på arbetsmarknaden vill utskottet, som nedan återkommer till vissa i motionerna berörda särskilda frågor härom, allmänt framhålla att, i den mån resultat nås i strävandena att ge de handikappade en god och till de enskilda individernas förutsättningar anpassad utbildning, allt större krav kommer att ställas på de organ som har ansvaret för arbetsförmedlingen och arbetsvården i vidare mening. Härvid kommer närmast i åtanke sådana uppgifter som anordnande av träningsverkstäder och s. k. skyddad verksamhet, utbyggnad av arbetsprövningen och av den arbetspsykologiska verksamheten, yrkesvägledningen och yrkesanpassningen m. m. Härtill kommer många andra spörsmål av vikt för de handikappades möjligheter till yrkesutövning — ordnandet av lämpliga bostäder, tekniska hjälpmedel, transporter mellan hemmet och arbetsplatsen m. m. Ansvaret för de olika uppgifter som här berörts är fördelat mellan staten, landstingen och kommunerna.

Den inledningsvis omnämnda ökade aktiviteten för att lösa problemen har bl. a. lett till att årets riksdag genom godkännande av de i proposition nr 52 angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken m. m. framförda förslagen i olika avseenden tillfört handikappvården väsentligt ökade resurser. Beträffande vissa spörsmål finns ett rikt utredningsmaterial som fortfarande är under prövning och ett omfattande utredningsarbete pågår. Utskottet får beträffande dessa förhållanden hänvisa till de nämnda riksdagsbesluten, till de föreliggande utredningarna och till direktiven för de pågående utredningarna, bland vilka främst här bör nämnas handikapputredningen. Utskottet är f. n. icke berett att i vidare mån än som framgår av vad nedan sägs framlägga förslag om ytterligare initiativ till åtgärder eller utredningar.

Utskottet vill härefter taga upp vissa i motionsyrkandena och i motionernas motiveringar framlagda synpunkter och förslag.

I motionerna har sålunda föreslagits *inventeringar* dels av de handikappades antal och personliga förhållanden m. m. (I: 634 och II: 770), vilken inventering sagts böra ske genom en allmän hälsokontroll och dels av sysselsättningar som är särskilt lämpade för handikappade (I: 338 och II: 411). Utskottet får erinra om att motioner angående frågan om en allmän hälsokontroll prövats senast av årets riksdag (allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 21/1966). Utskottet hänvisade bl. a. till att en viss försöksverksamhet redan pågick och att en utvidgning av verksamheten kunde förväntas i mån av ökade resurser. Enligt utskottets förslag lämnades motionerna utan åtgärd av riksdagen. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla att en av riksdagen begärd allmän hälsokontroll av barn i fyraårsåldern enligt vad som uppgivits kommer att försöksvis igångsättas i början av år 1967. Vidare har handikapputredningen i uppdrag att utvidga och fullfölja en av socialpolitiska kommittén gjord undersökning angående kommunernas och landstingens verksamhet inom handikappvården. Utredningen har nu genom ett mycket omfattande och detaljrikt frågeformulär, som besvarats av alla

kommuner och landsting, fått uppgifter som ingående belyser exempelvis sådana frågor som vilka hjälpmedel som står till buds för de handikappade inom olika kommuner, i vad mån kommunerna äger kännedom om antalet handikappade och deras hjälpbehov, åtgärder som kan behöva vidtagas för att effektivisera vården, samarbetet kommunerna emellan och mellan dem och landstingen etc. Materialet är under bearbetning och resultatet av undersökningen avses skola framläggas under första halvåret 1967. Det kan också erinras om att handikapputredningen har i uppdrag att i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen och yrkesutbildningsberedningen systematiskt studera olika yrken som grundval för en effektiv yrkesutbildning och yrkesvägledning.

Utskottet, som delar de i remissvaren anförda betänkligheterna emot de av motionärerna föreslagna inventeringarna, anser resultaten av ovannämnda undersökningar böra avvaktas och finner motionerna i förevarande delar icke böra föranleda någon åtgärd.

I ett motionspar (I: 633 och II: 786) framföres önskemål om en vidgad *upplysningsverksamhet* riktad till arbetsgivarna och med syfte att undanröja eventuella fördomar om de handikappades arbetsförmåga. Utskottet delar motionärernas uppfattning om vikten av sådan upplysning men vill framhålla att denna angelägenhet ägnas stor uppmärksamhet av den närmast ansvariga myndigheten, arbetsmarknadsstyrelsen. Det är enligt utskottets mening angeläget, att styrelsen får goda resurser för ändamålet, men utskottet finner det f. n. icke påkallat med någon särskild utredning i frågan. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att vissa spörsmål rörande upplysnings- och rådgivningsverksamheten skall prövas av handikapputredningen.

I motionerna I: 633 och II: 786 anfördes vidare bl. a. att *ersättning till arbetsgivare* bör kunna lämnas för åtgärder som han vidtager på arbetsplatsen för att bereda arbete åt en handikappad. Utskottet får i denna fråga hänvisa till att i arbetsmarknadskungörelsen (SFS 1966: 368, 60 §), gällande fr. o. m. den 1 juli 1966, föreskrivits att till arbetsgivare vid anställning av handikappad kan utgå bidrag till sådan särskild anordning som är nödvändig för att den handikappade skall kunna utföra arbetet. Bidrag utgår med halva kostnaden, dock högst 12 000 kronor för varje handikappad.

Vad gäller den i nyssnämnda motioner berörda frågan om *anställning i allmän tjänst* får utskottet erinra om den i Kungl. Maj:ts cirkulär angående anställningsvillkor m. m. för partiellt arbetsföra intagna regeln att staten skall taga ledningen i strävandena att tillvarataga de partiellt arbetsföras produktiva förmåga. Som framgår av ändringar i cirkuläret, senast i juli innevarande år (SFS 1966: 410), har villkoren för de partiellt arbetsföra i olika avseenden förbättrats. Bl. a. har genom sistnämnda ändring föreskrivits att partiellt arbetsföra som vid anställningstillfället anses kunna fullgöra normal arbetsprestation skall äga åtnjuta samma anställnings- och arbets-

villkor som personer, vilkas hälsotillstånd icke företer några brister.

I motionerna I: 634 och II: 770 har anförts, att en *definition av begreppet handikappad* bör utformas. Som framgår bl. a. av remissyttrandena och propositionen 1966/52 stöter det på synnerligen stora svårigheter att åstadkomma en dylik, för alla sammanhang adekvat definition. Såvitt utskottet kunnat bedöma torde den i bl. a. direktiven för handikapputredningen angivna definitionen »personer som av fysiska eller psykiska skäl möter mera betydande svårigheter i sin dagliga livsföring» få anses lämplig för utredningens del. Det synes utskottet vidare kunna ifrågasättas om det icke är mest ändamålsenligt att begreppet handikappad får vara i viss mån flexibelt, så att det kan anpassas efter arten av och syftet med åtgärder som aktualiseras.

I motionerna I: 634 och II: 770 har vidare yrkats utredning om stiftande av en särskild *vårdlag* för åldringsvård och handikappvård. I samma motioner föreslås jämväl utredning av frågorna om inrättande av kommunala vårdnämnder och vårdcentraler. Utskottet får beträffande dessa spörsmål anföra, att frågan om en vårdlag övervägts av socialpolitiska kommittén. I sitt nyligen avgivna slutbetänkande har emellertid kommittén på anförda skäl förklarat, att den icke ansett sig böra framlägga förslag i ämnet men starkt understrukit behovet av en vårdlag. Utskottet finner för sin del skäl tala för att spörsmålet upptages till fortsatt prövning men har icke ansett sig böra taga ställning till frågorna i vilken form detta bör ske eller vad lagstiftningen bör innehålla. Det kan anföras att socialpolitiska kommitténs principiella överväganden inneburit bl. a. att lagen i första hand borde förverkliga tanken på en aktiv socialvård. Dessutom borde den genom att ange de konkreta vårdåtgärderna bestämma den aktiva vårdens materiella innehåll, d. v. s. det system efter vilken vården lämnas. Kommittén har vidare erinrat om den i den allmänna debatten framförda tanken på lagstiftning med anknytning till den s. k. familjevårdsprincipen med sikte på en enhetlig lagteknisk reglering i form av en vårdbalk med bestämmelser som utformats analogt med vad som skett i socialförsäkringssystemet — socialbalken. Vad gäller motionärernas förslag om vårdnämnder och vårdcentraler får utskottet anföra att spörsmålen om den regionala vårdorganisationen har ett nära samband med frågorna om vårdlagstiftning och om det nu aktuella inrättandet av ett centralt vårdverk. I många landsting har redan inrättats arbetsvårdsnämnder för bl. a. handikappvården. Vidare bedriver landstingens centralstyrelser verksamhet för uppspårande och vård av psykiskt utvecklingsstörda.

I nyssnämnda motioner har även behovet av *samordning* av resurserna för handikappvården berörts. Utskottet får med anledning härav endast erinra om att handikapputredningen har i uppdrag att pröva såväl frågan om en bättre samordning av samhällets insatser som spörsmålet om samverkan mellan myndigheterna.

Det synes utskottet mot bakgrunden av det ovan anförda som om, delvis sedan motionerna väckts, åtskilliga av de önskemål och synpunkter som framförts i motionerna blivit eller kan förväntas bli tillgodosedda eller beaktade. Kraven på ytterligare åtgärder från det allmännas sida i de av motionärerna upptagna frågorna måste därför f. n. bli rätt begränsade. Utskottet har emellertid som framgår av det ovan anförda bl. a. förordat en fortsatt prövning av frågan om en vårdlag. Utskottet kan icke bedöma i vad mån det för detta syfte kan vara nödvändigt att pågående kartläggning av de handikappades förhållanden och behov slutföres eller om ytterligare grundläggande utredningsmaterial erfordras men finner angeläget att prövningen företages så snart tillräckligt underlag föreligger.

Utskottet hemställer,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 338 och II: 411,
I: 633 och II: 786 samt I: 634 och II: 770 i skrivelse till
Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet ovan anført.

Stockholm den 17 november 1966

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Sörlin, Enarsson, Hellebladh, Oscar Carlsson, Hedlund, Nyman, Axel Kristiansson*, fru Hultell*, herrar Helge Karlsson*, Wååg* och Sörenson;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, fru Jäderberg, herrar Hamrin i Kalmar*, Dickson, Lundmark, Wikner, Larsson i Borrbj, Nilsson i Bästekille, fru Ekroth, herrar Andersson i Örebro och Josefson i Arrie.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Remissyttranden

SOCIALSTYRELSEN

Huvudsyftet med samtliga remitterade motioner synes vara, att handikappade om möjligt skall beredas meningsfullt arbete i produktionen. Socialstyrelsen delar denna uppfattning men torde ha en från motionärerna något avvikande mening om hur detta mål skall uppnås.

Styrelsen vill erinra om att 1960 års arbetsmarknadsutredning i betänkandet Arbetsmarknadspolitik (SOU 1965:9) har framlagt vissa förslag till åtgärder för att underlätta handikappades inplacering å arbetsmarknaden. Dessa förslag bör i första hand prövas. Det synes som om t. ex. en upprustning av arbetsvården skulle möjliggöra för arbetsmarknadsverket att på ett mera effektivt sätt samla erfarenhet rörande sysselsättningar, lämpliga för olika kategorier av handikappade, än vad som skulle vara möjligt att göra genom en sådan riksomfattande inventering av sysslor och tjänster, som föreslås i motionerna under punkt 1 ovan. Inventeringen avstyrkes.

Till det i motionerna under punkt 2 diskuterade systemet med prioritering till vissa sysslor av handikappade i förhållande till andra arbetstagare ställer sig socialstyrelsen ytterst tveksam, emedan det skulle innebära ett betydande avsteg från den över hela arbetsmarknaden tillämpade regeln att bland sökande till viss syssla eller tjänst skall främst ifrågakomma den för den uppgiften mest lämpade. Skulle visst slag av sysselsättning komma att förbehållas visst slag av handikappade, kan för övrigt lätt den situationen uppstå, att löneläget relativt sett försämras just för detta slag av arbete. Tanken att arbetsgivare skall erhålla ersättning för särskilda anordningar på arbetsplats, vidtagna i syfte att möjliggöra eller underlätta för handikappade att utföra visst arbete vill socialstyrelsen däremot ansluta sig till och starkt understödja.

I motionerna under punkterna 1 och 2 avhandlas behovet av viss upplysningsverksamhet riktad till framför allt arbetsgivare. Socialstyrelsen hyser den åsikten att dylik upplysningsverksamhet, både av allmän karaktär och riktad till enstaka arbetsgivare, häst bedrives av arbetsmarknadsverket och till detta hörande lokala organisationer. I nu ifrågavarande hänseenden torde motionerna därför icke behöva föranleda några särskilda åtgärder.

Vad beträffar den inventering och registrering av handikappade personer som, enligt motionerna under punkt 3, borde utföras i samband med allmän obligatorisk hälsokontroll, vill socialstyrelsen framföra följande synpunkter.

Resurser torde för närvarande saknas inom medicinalväsendet att genomföra en allmän hälsokontroll. Veterligen räcker varken läkare eller annan sjukvårdspersonal till för att tillgodose akut- och långtidssjukvården, än mindre finns resurser för förebyggande åtgärder enligt motionärernas förslag. Detta är alltså icke praktiskt genomförbart.

Enligt vad socialstyrelsen under hand inhämtat, förbereder 1965 års handikapputredning en omfattande inventering av anordningar i kommu-

nera för handikappade. I samband därmed riktas vanligtvis uppmärksamheten på de handikappade och deras olika behov. Att genomföra en särskild registrering av handikappade personer utöver registrering i den form som kan förekomma hos de lokala försäkringskassorna är knappast befogat och skulle kunna uppfattas som diskriminerande. Verkställes kommunala inventeringar av antalet handikappade, av arten av deras handikapp och hjälpbehov etc, bör detta ske i samråd med försäkringskassa och uppgifterna samlas hos kassan. Motionerna bör i nämnda hänseenden ej föranleda någon särskild utredningsåtgärd.

Det torde vara obehövt att, såsom föreslås i motionerna under punkt 3, uppdra åt socialpolitiska kommittén att utreda frågan om tillskapandet av särskild vårdlag och om åliggande för kommunerna att ordna vårdmöjligheter. Frågorna inrymmes under de direktiv, som redan givits socialpolitiska kommittén, och de har veterligen varit föremål för överläggningar inom kommittén.

Vad slutligen beträffar den utredning rörande definition av begreppet handikappad och kriterier för olika grader av handikapp får socialstyrelsen hänvisa till att problemet är behandlat i betänkandet Social Omvårdnad av Handikappade (SOU 1964:43). Skall försök göras till ytterligare bestämning av begreppen bör detta i första hand uppdras åt handikapputredningen.

Därest ifrågavarande motioner i dagens läge över huvud taget bör föranleda någon åtgärd bör dessa inskränkas till att motionerna överlämnas till 1965 års handikapputredning för beaktande vid denna utrednings fortsatta arbete. Avskrift av detta utlåtande överlämnas till socialdepartementet.

MEDICINALSTYRELSEN

Två statliga kommittéer har för närvarande i uppdrag att utreda handikappfrågor nämligen socialpolitiska kommittén och den nyligen tillsatta handikapputredningen. Styrelsen anser sig därför icke ha anledning att närmare ingå på motionärernas olika synpunkter och förslag utan föreslår att motionerna för övervägande överlämnas till nämnda kommittéer. Styrelsen vill emellertid framhålla följande.

Vad arbetsplacering och sysselsättning för handikappade beträffar bör man enligt styrelsens mening även i fortsättningen utgå från frivillighetsprincipen och ej införa någon form av kvotssystem eller prioritering inom den öppna marknaden. Under inga omständigheter bör man skapa särskilda »handikappyrken». Erfarenheten visar att varje arbetsplacering måste ske individuellt och i regel fordrar individuella anordningar eller hjälpmedel. Vissa större industrier har härvidlag utfört omfattande arbetsplatsanalyser för att kartlägga kraven i fråga om arbetsförmåga för olika slag av arbetsuppgifter. Man har härigenom sökt kunna internt omplacera äldre arbetskraft och i övrigt partiellt arbetsföra i för dem lämpliga arbetsuppgifter. I detta arbete har industriläkarnas insatser varit betydande. En ytterligare systematisk genomgång av olika arbetsuppgifter i samarbete mellan medicinsk och teknisk expertis skulle kunna leda till ännu större klarhet om vilka sysselsättningar som kan anpassas till olika slag av handikapp.

Det finns emellertid många handikappade, vilkas restarbetsförmåga är av

sådan art att ett krav på inplacering i den öppna arbetsmarknaden med dess alltmer pressande fordringar på effektivitet, hög arbetstakt, allmän stresstolerans och så vidare vore orealistisk och inhuman. Genom statsbidrag till skyddade verkstäder i kommunal regi liksom stöd åt s. k. halvskyddad verksamhet (samordnad med privata företag) kan denna grupp erhålla meningsfull sysselsättning. Styrelsen vill erinra om att styrelsen i utlåtande den 10 maj 1965 över 1960 års arbetsmarknadsutrednings betänkande »Arbetsmarknadspolitik» (SOU 1965:9) samt 25 februari 1966 över barnanstaltsutredningens betänkande II »Barn på anstalt» (SOU 1965:55) uttalat sig för en höjning av statsbidraget till verkstäder inom arbetsvården.

Styrelsen vill även i fråga om möjligheterna till anställning i offentlig tjänst erinra om att partiellt arbetsföra, som vid anställningstillfället anses kunna fullgöra normal arbetsprestation, numera avses erhålla samma anställningsform inom statlig och statsunderstödd verksamhet som personer, vilkas hälsotillstånd icke företer några brister (SFS nr 252 år 1964).

Den efterlysta entydiga definitionen av begreppet handikappad kan svårigen åstadkommas. Det måste göras en bedömning in casu särskilt i fråga om gränfallen. Styrelsen vill varna för en generalisering som lätt kan leda tanken till de handikappade såsom en homogen grupp med samma utgångsläge. Bakom detta begrepp döljer sig i stället alla sorters människor med vitt skilda möjligheter och behov. Den begränsning som ordet handikapp innebär måste alltid ses i förhållande till en viss funktion, rörelseförmåga, begåvning, yrkesarbete, skolgång etc. Ingen människa torde i full utsträckning kunna fylla kraven inom alla yrken; en arbetsplacering måste ske med hänsyn till olika begränsningar i fråga om fysisk och psykisk kapacitet. Normaliseringsprincipen, som är av grundläggande betydelse för dessa frågor, innebär att man så långt som möjligt anpassar samhället (skolor, offentliga byggnader, bostäder, transportmedel och så vidare) till de olika behov som kan orsakas av såväl somat som psykiskt handikapp. Till sin yttersta konsekvens innebär detta att man i en framtid kan räkna med en minskning av gruppen handikappade i och med att många handikapp icke längre utgör hinder för normal livsföring.

Frågan om allmän hälsokontroll har styrelsen nyligen behandlat i utlåtande den 11 februari 1966 över motioner i ämnet (I: 102 och II: 144). Att såsom nu föreslås i samband med en obligatorisk hälsokontroll göra en totalinventering med registrering av de handikappade finner styrelsen emellertid mindre tilltalande. Styrelsen delar i detta hänseende den ståndpunkt som intagits av departementschefen i prop. nr 75 år 1965 angående vissa frågor rörande vård och undervisning av rörelsehindrade barn m. m. (sid. 69). Erforderlig kontakt med hjälpbehövande handikappade torde kunna nås genom »uppsökande» verksamhet från de sociala organens sida. Dessutom torde de aktuella förbättrade försäkringsförmånerna enligt lag om allmän försäkring (höjning av invaliditetsersättning och vårdbidrag) kunna förväntas befordra dylik kontakt.

Medicinalstyrelsen vill slutligen anföra att styrelsen sedan länge bedriver ett kontinuerligt samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen beträffande samordningsfrågor inom olika rehabiliteringsområden. För närvarande pågår bland annat försök att samordna befintliga rehabiliteringsresurser mellan sjukvård och arbetsvård på landstings- och regionnivå. Medicinalstyrelsen är av den uppfattningen att man i avvaktan på inrättande av nya medicinska rehabiliteringskliniker kan åstadkomma en mer effektiv rehabilite-

ringsverksamhet genom samordning och gemensamt utnyttjande av befintliga resurser.

Styrelsen har i övrigt intet att anföra i anledning av motionerna.

ARBETSMARKNADSSTYRELSEN

Motionerna I: 338 och II: 411 om lämpliga sysselsättningar för handikappade

Förslaget om en inventering av lämpliga sysslor för olika grupper av handikappade synes bygga på tanken att vissa yrken eller arbeten skulle vara särskilt lämpade för en viss grupp av handikappade. Detta synsätt har också fram till 1940-talet präglat samhällets åtgärder för utbildning av handikappade. Styrelsen får här erinra om att man tidigare ansett att t. ex. blinda skulle vara särskilt väl lämpade för borstbinderi och korgmakeri, personer med förlamningar i benen skulle bli skräddare eller skomakare osv. I modern arbetsvård utgår man emellertid ej från handikappet utan från individen. Det är i första hand personens intelligens- och anlagsmässiga utrustning, fysiska och psykiska resurser som skall styra ett yrkesval. Härvid skall naturligtvis även ev. tidigare förvärvade kunskaper och erfarenheter beaktas liksom läget på arbetsmarknaden.

Genom de hjälpmedel som arbetsförmedling och arbetsvård förfogar över — medicinsk kartläggning, psykotekniska anlagsprov, arbetsprövning — ges den handikappade sökanden en individualiserad rådgivning, som syftar till att hjälpa honom eller henne att på bästa sätt ta till vara sina förutsättningar. Hänsyn måste härvid tas till den begränsande inverkan som handikappet kan ha.

Genom anpassningskurser, arbetsträning, yrkesutbildning eller omskolning eller genom direkta, selektiva arbetsplaceringsåtgärder strävar man efter att helt eliminera handikappet. Många gånger kan också tekniska hjälpmedel kompensera handikappet — skjutmått och mikrometrar för synskadade i verkstadsindustrin, stenografimaskin med punktskrift för synskadade kontorsanställda, indikeringslampor som ersätter akustiska signaler för hörselskadade osv.

Bioteknologiska åtgärder i syfte att anpassa maskiner och arbetsmiljö till den handikappade är givetvis också av mycket stor betydelse. Hittills har den statliga arbetsvården ej haft medel för bestridande av kostnader för dylika åtgärder i form av fasta anordningar på arbetsplatsen. Styrelsen får erinra om att den i anslagsäskanden för budgetåret 1966/67 begärt medel för täckande av hälften av sådana kostnader.

Inom arbetsvården pågår ett målmedvetet arbete på att komma bort från det gamla synsättet om att vissa yrken är särskilt lämpade för den eller den gruppen av handikappade. Det finns inga »handikappyrken» lika litet som det finns två synskadade, hörselskadade, rörelsehindrade etc, som är varandra lika. De kan ha en gemensam medicinsk diagnos men omfattningen av handikappet kan vara olika. Även om de skulle drabbas av precis samma skada skulle deras förutsättningar att — måhända med samhällets hjälp — reda upp sin situation te sig helt olika beroende på skillnader i intellektuella, fysiska och personlighetsmässiga resurser, miljöförhållanden m. m.

En riksomfattande inventering av lämpliga sysslor för handikappade kan

lätt leda till att nya s. k. handikappyrken katalogiseras och därmed ytterligare förankrar det gamla synsätt som tyvärr allttjämt finns kvar bland en del av allmänheten och arbetsgivarna att koppla ihop en viss handikappgrupp med en viss typ av arbete.

Den avsevärda vidgningen av de handikappades sysselsättningsmöjligheter under senare år har i huvudsak kunnat ske dels genom att arbetsvården fått allt bättre hjälpmedel till sitt förfogande, dels genom den ständiga kontakten mellan arbetsgivarna och arbetsförmedlingen och dess arbetsvårdsexpeditioner. Enligt styrelsens uppfattning är det också genom denna kontakt mellan arbetsgivare och arbetsförmedling-arbetsvård som de handikappades möjligheter på arbetsmarknaden bäst tillvaratas. Det är också dessa kontakter som i första hand ger erfarenheter om behovet av nya utbildningsvägar eller -metoder, tekniska hjälpmedel m. m.

Trots senare års framsteg föreligger fortfarande stora brister i olika avseenden. Det lovvärda syftet med motionerna tillgodoses enligt styrelsens uppfattning bäst med att arbetsvårdens personalorganisation förstärks samt att den erhåller de förbättrade hjälpmedel i form av olika arbetsvårdsåtgärder varom styrelsen äskat i sina petita för kommande budgetår.

Styrelsen är väl medveten om betydelsen av punktvisa aktioner och stickprovsundersökningar i syfte att finna nya utbildningsvägar m. m. och att vidga de handikappades möjligheter på arbetsmarknaden. Upprepade sådana aktioner och undersökningar har företagits och är ständigt föremål för styrelsens uppmärksamhet.

Motionerna I: 633 och II: 786 angående vården av handikappade

Motionärerna anför:

1. En vidgad upplysningsverksamhet för anställning av handikappade inom både den enskilda och offentliga sektorn bör komma till stånd.

2. Det bör prövas i vilken utsträckning handikappade i första hand bör anlitas på tjänster, som kräver ett ringa mått av fysisk rörlighet.

3. För att underlätta anställningsmöjligheterna bör en arbetsgivare på lämpligt sätt kunna få ersättning för de kostnader, som en omdisposition av arbetsplatsen eventuellt kräver för att en handikappad skall kunna anställas.

Motionärerna anhåller att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att motionerna måtte överlämnas till 1965 års handikapputredning, att beaktas vid fullgörandet av utredningens uppdrag.

I anslutning till *punkt 1* får styrelsen erinra om den upplysningsverksamhet som styrelsen bedriver genom egna publikationer, f. n. främst på Platsjournalen, genom olika folders, som riktar sig till arbetsgivarna och genom artiklar och reportage i olika tidningar och fackorgan. De handikappade som en värdefull arbetskraftstillgång belyses från olika utgångspunkter med jämna mellanrum i de stående arbetsmarknadsinslagen i radio. Även televisionen har vid olika tillfällen uppmärksammat hithörande frågor.

Styrelsen har under årens lopp framställt en del filmer, som belyser yrkesmässig rehabilitering och vilkas syfte har varit att visa hur handikappade genom lämpliga arbetsvårdsåtgärder kan bli fullgod arbetskraft. Dessa filmer lånas kostnadsfritt ut till konferenser och kurser etc. En av dem har också visats i televisionen. F. n. är ytterligare en film under planering.

Såväl styrelsen som länsarbetsnämnderna anordnar med jämna mellanrum konferenser, vilka som regel också bevakas av nyhetsorgan.

Arbetsmarknadsverkets personal medverkar i betydande omfattning i av andra myndigheter, organisationer m. fl. anordnade kurser och konferenser etc. om de handikappades problem. Styrelsen vill också erinra om de riksomfattande annonskampanjer som genomförts under senare år.

Det anförda speglar arbetsmarknadsverkets aktivitet i fråga om upplysningsverksamhet. Mycket betydelsefulla insatser görs även av andra myndigheter, föreningar och organisationer m. fl. samt av olika nyhetsorgan och facktidskrifter etc. som på egna initiativ tar upp dessa frågor. En fortsatt och vidgad upplysningsverksamhet om de handikappades användbarhet på arbetsmarknaden krävs emellertid. Styrelsen hälsar därför alla åtgärder på detta område med tillfredsställelse.

Punkt 2 behandlades redan av kommittén för partiellt arbetsföra, som avvisade tanken på någon form av kvotssystem eller reservering av vissa tjänster eller sysselsättningar för handikappade. Dåvarande arbetsmarknadskommissionen instämde helt i kommitténs uppfattning. De gångna årens erfarenheter har ej gett skäl till ändring av denna ståndpunkt.

Enligt styrelsens mening måste all rehabilitering gå ut på att göra den handikappade så attraktiv som möjligt som arbetskraft. Om vissa arbetsplatser reserveras för någon särskild grupp handikappade, skulle arbetsgivarna många gånger känna sig vara i ett tvångsläge. Detta skulle lätt kunna skapa en ovilja att anställa handikappade över huvud utöver det ålagda antalet. Många arbetsgivare har redan så många anställda som på grund av sjukdom, ålder eller skada blivit partiellt arbetsföra att man lätt kunde fylla de platser, som skulle reserveras för partiellt arbetsföra, med egna arbetstagare. Eftersom ett åläggande lätt uppfattas som en börda är risken i sådant fall stor att handikappade arbetstagare skulle betraktas mer som en belastning än som värdefulla medarbetare.

För den enskilde handikappade, som blev anställd genom någon form av antydda åtgärder, skulle situationen troligen många gånger bli psykologiskt betungande. Han skulle som exempel kanske ej uppleva anställningen som erhållen tack vare de arbetsmässiga kvalifikationerna utan på grund av handikappet.

I vad som ovan angivits som *punkt 3* har motionärerna pekat på en väg för de handikappades införande i arbetslivet, som styrelsen helt ansluter sig till. Styrelsen har också i anslagsäskande för budgetåret 1966/67 tagit upp frågan om bidrag för särskilda fasta anordningar på arbetsplatsen till arbetsgivare, som anställer partiellt arbetsföra och där sådana anordningar är nödvändiga för att en arbetsplacering skall kunna komma till stånd. Styrelsen vill här också peka på det statliga bidrag med 2: —/arbetstimme som utgår till företag i öppna marknaden som anordnar s. k. halvskyddade avdelningar. Styrelsen har i sina petita yrkat på en höjning till 3: —/arbetstimme, vilken höjning bedöms som nödvändig för att en mycket angelägen utbyggnad av denna sysselsättningsform skall kunna komma till stånd. Den under denna punkt av motionärerna berörda frågan är sålunda redan aktualiserad av styrelsen.

Motionerna I: 634 och II: 770 angående vården av handikappade

Motionärerna yrkar bl. a., att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt medicinalstyrelsen och socialstyrelsen att utarbeta en entydig definition av begreppet

handikappad och ett lämpligt tillvägagångssätt för att bedöma huruvida den sjuke uppfyller definitionens villkor.

Styrelsen får erinra om att långt ifrån alla handikappade är sjuka människor. En synskadad, döv, rörelsehindrad etc. är visserligen handikappad men är i många fall fullt frisk.

Styrelsen får vidare påminna om att kommittén för partiellt arbetsföra definierade begreppet partiellt arbetsför som en person, vilken på grund av fysiska eller psykiska arbetshinder eller social belastning har eller väntas kunna få svårare än andra att erhålla eller behålla ett förvärsarbete. Denna definition, som är vedertagen i officiellt svenskt språkbruk, ansluter sig nära till den Internationella arbetsorganisationens rekommendation (nr 99 angående arbetsvård för partiellt arbetsföra) men är dock vidare i det att den klart utsäger, att även det handikapp som en social belastning utgör inbegripes.

STATENS HANDIKAPPRÅD

Motionerna I: 338 och II: 411 samt I: 633 och II: 786

I motionerna I: 338 och II: 411 framhålles bl. a., att de handikappade bör ges tillfälle till meningsfullt arbete i produktionen, och i motionerna I: 633 och II: 786 sägs att sysslöshet för handikappade ofta kan innebära lika stor påfrestning som själva handikappet. I samtliga motioner framhålles också att det även från arbetsmarknadssynpunkt är angeläget att den arbetskraft som de handikappade representerar blir mera utnyttjad.

Över huvud taget finns det ett betydande antal människor i arbetsför ålder som icke i nämnvärd grad ägnar sig åt förvärsarbete. I yngre åldrar beror detta till stor del på att allt fler ägnar sig åt studier. Men begränsas uppmärksamheten till åldrarna 25—64 år kan konstateras följande:

	Gifta män	Ej gifta män	Ej gifta kvinnor	Gifta kvinnor
Andel i % som ej ens hade halvtidsarbete utom hemmet november 1960	3,3	14,8	35,0	74,2
Andel i % som hade förtidspension eller sjukbidrag januari 1961	1,5	8,2	10,5	1,0

Enligt folkräkningen 1960 var det av de gifta männen endast 3,3 % som ej ens hade halvtidsarbete. Som man kan se av den redovisning för januari 1961, sålunda två månader senare, som verkställdes av riksförsäkringsverket, var nästan hälften av dessa invalidpensionärer. Även de återstående utgjordes säkerligen till huvudsaklig del av personer som var utsatta för handikapp av något slag, somatiskt eller mentalt, delvis kanske alkoholsjukdom — men icke i den utsträckning att de lyckats få förtidspension.

För de icke gifta männen var båda siffrorna mångdubbelt högre. Det var sålunda så många som 15 % i åldern 25—64 år som icke ens hade halvtidsarbete och därav hade 8 % förtidspension. Den stora skillnaden beror naturligtvis bara till en del på att det är »hälsosamt att vara gift». Väsentligen återspeglar den säkerligen de större svårigheterna för handikappade, bl. a. av ekonomiska skäl, att bilda familj. För icke gifta kvinnor var frekven-

sen av förtidspensionärer ännu något högre än för icke gifta män — nära 11 %.

Även bland kvinnorna visade de gifta ett avsevärt lägre tal (1 %). Att gifta kvinnor till större delen icke har förvärvsarbete är ett välbekant faktum, men vad som behöver uppmärksammas mer är, att så många som 35 % av de icke gifta kvinnorna i åldern 25—64 år inte ens hade halvtidsarbete.

Sedan 1960 synes förvärvsarbetsfrekvensen ha märkbart stigit för gifta kvinnor, medan för övriga här nämnda grupper denna frekvens i varje fall inte tycks ha undergått någon ökning.

Inom dessa övriga grupper (män samt icke gifta kvinnor) fanns 1960 inte mindre än 270 000 personer i åldern 25—64 år som icke hade förvärvsarbete ens på halvtid. Inskränker man sig till åldersgruppen 25—59 år blir talet 185 000. Även den siffran måste betecknas som hög.

Det övervägande flertalet av dessa var icke gifta. I mycket stor utsträckning, särskilt vad gäller männen, måste det vara fråga om handikappade personer. För kvinnor inverkar dessutom andra förhållanden. En del av dem har barn att sköta — låt vara att just det inte sällan tvingar dem ut på arbetsmarknaden. I andra fall kan det vara fråga om s. k. hemmadöttrar som tvingas avstå från förvärvsarbete för att sköta åldriga föräldrar. Kvinnor som under lång tid varit isolerade från arbetsmarknaden på grund av olika vårduppgifter i hemmen får senare ofta svårt att komma ut i förvärvsarbete. Dessutom kan de skrankor som hindrar kvinnorna på arbetsmarknaden inverka, liksom kvinnornas i genomsnitt sämre utbildning och vidare den lägre yrkesambition som kvinnor ofta bibringas genom uppfostran. Men även för kvinnornas del måste förekomsten av handikapp i synnerligen många fall vara en faktor.

Det skulle vara av stort värde om — t. ex. vid de arbetskraftsstatistiska undersökningar som görs — det kunde verkställas en ingående utredning av dessa förhållanden. Ty i betraktande av den brist på arbetskraft som råder behövs en *kartläggning som ger närmare kunskap om karaktären och strukturen hos de stora arbetskraftsresurser som nu väsentligen är outnyttjade*. Det är vår övertygelse att resultatet av en sådan utredning skulle sporra till mera effektiva åtgärder för att få ut de handikappade på arbetsmarknaden.

I motionerna I: 338 och II: 411 föreslås en *inventering av lämpliga sysselsättningar för handikappade*. Vi vill bestämt avstyrka en sådan åtgärd. Den skulle endast leda till att vissa yrken skulle få namn om sig att vara »handikappyrken», och med hänsyn till de stora olikheterna i de handikappades möjligheter blev resultatet att vi finge en ny begränsande lista av yrken, sannolikt med en underrepresentation av nya och expanderande sysselsättningar. Detta skulle medföra, att de handikappade blev fastlåsta vid ett oralistiskt litet antal positioner i arbetslivet. Det vore med andra ord ett steg tillbaka till den tid då det ansågs vara speciellt lämpligt för t. ex. blinda att syssla med borstbinderi. En lista över »handikappyrken» skulle ge ytterligare näring åt fördomar rörande de handikappades begränsningar.

Om vi sålunda är bestämda motståndare till ett stationärt »register av handikappyrken» vill vi däremot förorda att arbetsvärden ges ökade resurser för att uppspåra arbetsuppgifter, i synnerhet *nya* arbetsuppgifter, som passar för olika typer av handikappade och för olika *individer* bland de handikappade. Inte minst det sista är viktigt, ty de handikappade är sinsemellan olika på många sätt — inte bara så att handikappen är av skilda slag och inten-

sitet utan även på grund av individuella olikheter som föreligger alldeles oavsett handikappen. I detta dynamiska arbete gäller det att utnyttja de resultat som kan vinnas genom forskning bl. a. i ergonomi och arbetsfysiologi. Det är så mycket mer angeläget att detta utvecklings- och arbetsforskningsarbete intensifieras, eftersom automation och andra tekniska och strukturella förändringar lätt kan medföra att tidigare arbetsuppgifter som varit lämpliga för de handikappade försvinner.

I motionerna I: 633 och II: 411 föreslås bl. a., att arbetsgivare på lämpligt sätt bör kunna få ersättning för de kostnader som en omdisposition av arbetsplatsen eventuellt kräver för att en handikappad skall kunna anställas.

I detta vill vi varmt instämma. AMS har i sina petita ett stående önskemål om särskilda bidrag för sådana ändamål, men hittills har statsmakterna icke velat beakta vad AMS härutinnan anfört — lika litet som man beaktat önskemålet om ökade timbidrag vid anställning av vissa handikappade i halvskyddat arbete. Vi vill bestämt förorda att statsmakterna på ett mer generöst sätt än hittills tar hänsyn till de av AMS framförda synpunkterna på sådana frågor som vi tror är av stor betydelse när det gäller att få ut många handikappade i arbetslivet.

Vi ställer oss däremot tveksamma till tanken att prioritera vissa arbetsuppgifter för handikappade. Detta skulle motsvara det kvotssystem som tillämpas i vissa andra länder och som torde vara ägnat att minska det positiva intresset på arbetsplatserna för att använda handikappade. I vårt land har man tidigt avvisat detta system och i stället hävdad, att handikappade genom utbildning och kompensering av handikappen med tekniska hjälpmedel m. m. skall rustas att konkurrera om tjänster på samma villkor som andra arbetssökande. Inte minst *utbildningen* är ofta avgörande. Och den bör inte inriktas på att ge första bästa jobb utan ge de handikappade reella möjligheter att hävda sig också när det gäller avancemang. Ty svagt utbildad arbetskraft, särskilt när det dessutom tillkommer ett handikapp, blir alltid värst utsatt. Till det viktiga hör också att man motverkar den *negativa prioriteringen* som beror på tanklöshet — och ibland fördomar — och att man söker uppamma ett positivt intresse och dessutom stöder detta intresse med sådana bidrag till ändringsarbeten o. d. på arbetsplatserna som nyss berörts. Det kan t. ex. gälla en ramp som gör en arbetsplats tillgänglig, en toalettdörr som behöver vidgas, en anordning i interiören eller på maskinen som får göras lite annorlunda etc.

Av mycket stor betydelse är också att arbetsvården får tillräckligt antal tjänstemän med praktisk arbetsledarutbildning och kännedom om förhållandena på arbetsplatserna. Det måste finnas väsentligt mer folk inom arbetsvården som har denna kunskap och erfarenhet samt därjämte förmåga att på ett positivt sätt introducera den handikappade arbetskraften hos arbetsgivarna.

I dessa motioner betonas även behovet av en vidgad upplysningsverksamhet riktad till arbetsgivare inom både den enskilda och offentliga sektorn — detta icke minst för att undanröja eventuella fördomar mot de handikappade. Också på denna punkt vill vi varmt instämma. Vi vill emellertid tillägga att upplysningen även bör rikta sig till arbetsledare och arbetskamrater, ty även deras opinion är ofta avgörande för möjligheterna att i ökad utsträckning utnyttja handikappade i arbetslivet. Det gäller för övrigt inte bara att motverka fördomar utan som nyss framhölls också att söka få fram ett positivt intresse för saken på arbetsplatserna. Ty med detta intresse kommer det också fram idéer som ger resultat.

Motionerna I: 634 och II: 770

Vi instämmer i att det vore värdefullt att få till stånd en *definition* av handikappbegreppet. En sådan definition erfordras dels som stöd för de handikappinventeringar som det talas om i motionen och dels som underlag för samhällets åtgärder för de handikappade. Emellertid är det uppenbart att gränsen mellan handikappade och icke handikappade alltid måste bli flytande. De allra flesta människor har sin funktionsförmåga nedsatt i något avseende, men det är endast när dessa begränsningar är så hindrande att det erfordras speciella åtgärder, t. ex. i form av tekniska hjälpmedel, socialförsäkring, rehabilitering, bostadsanordningar, samhällsplanering etc. för att en människa skall kunna fungera i samhället, som man synes böra betrakta henne som handikappad. Även med en sådan definition varierar gränsen efter vad man anser om samhällets plikt att ge hjälp. Det finns ytterligare definitionsfrågor som kan behöva diskuteras. I konsekvens med att alkoholism och narkomani alltmer betraktas som sjukdomar kan det måhända vara motiverat att anse kroniska alkoholister och narkomaner vara handikappade. Samma kan sägas om de socialt missanpassade liksom om dem som gjort sig skyldiga till väsentliga lagöverträdelser och har svårigheter att utan särskild hjälp finna en plats i samhället.

Huvudsaken enligt vår mening är att en definition blir praktiskt användbar för de syften som nyss antytts och att den ger uttryck för en benägenhet att ge stöd åt alla som verkligen är i behov av särskilda åtgärder på grund av handikapp. Vi finner det rimligt att frågan anförtros åt handikapputredningen.

Motionens yrkande på en *totalinventering* av antalet handikappade finner vi i så måtto angeläget att det säkerligen behövs en vida bättre kartläggning av förekomsten av handikapp än som hittills åstadkommit. Vi tror emellertid inte att det räcker med en enda inventering även om den kan ge en utgångspunkt. Vad som erfordras är nämligen en ständigt fortlöpande kartläggning, ty endast en sådan kan ge någon garanti för att de samhälleliga hjälpåtgärderna verkligen når alla handikappade.

Problemen med fortlöpande inventeringar av detta slag är emellertid många. Målet kan nås på flera vägar. En av utgångspunkterna, som också nämns i motionen, är de hälsokontrollundersökningar av alla barn i 3—4-årsåldern varom förslag framlagts av HCK och vilket lett till viss försöksverksamhet som med all makt bör fullföljas. Men eftersom handikapp ofta gör sig gällande först vid vuxen ålder behövs ytterligare hälsoundersökningar för andra åldersgrupper. Detta är bl. a. en fråga om utredningsresurser för ändamålet. På samma sätt utgör de s. k. 90-dagarsundersökningarna i försäkringskassorna en viktig utgångspunkt — men även här framträder det hinder som representeras av knappheten på utredningsresurser inom både sjukvård och arbetsvård.

Under senare år har vissa landsting och kommuner på andra vägar sökt åstadkomma handikappinventeringar, huvudsakligen grundade på uppgifter från olika organ och befattningshavare inom socialvård, socialförsäkring, arbetsvård, sjukvård etc. Dessa inventeringar torde dock icke i något fall fullständigt täcka hela fältet, delvis därför att uppmärksamheten väsentligt inriktas på vissa grupper, vanligen fysiskt handikappade. Endast för vissa

särskilda grupper, t. ex. utvecklingsstörda barn i Västernorrlands län, synes föreligga uppgifter som är någorlunda fullständiga.

Erfarenheten av dessa lokala inventeringar synes sålunda vara att det krävs en utvecklad metodik om de skall kunna bli någorlunda fullständiga. Av detta skäl kan det starkt ifrågasättas om primärkommunerna har kapacitet att utföra dem annat än när det gäller vissa klart avgränsade grupper, t. ex. svårt rörelsehindrade, blinda och döva. I all synnerhet kan man hysa tveksamhet beträffande glesbygdskommunernas möjligheter att göra fullständiga inventeringar. Och denna fråga är i sammanhanget viktig eftersom handikappfrekvensen synes vara högst just i glesbygderna — säkerligen väsentligen beroende på att de handikappade i mindre grad än andra flyttar in till städerna.

Det enda någorlunda färska material av större »hållfasthet» som föreligger är den redovisning av förtidspensionärer i januari 1961 som lämnats av riksförsäkringsverket. Denna redovisning bör med det snaraste upprepas, helst för tiden kring årsskiftet 1965/66 så att jämförelser med resultatet av folkräkningen i slutet av 1965 kan göras. Önskemålet är emellertid då att förtidspensionärerna icke som i föregående redovisning grupperas enbart efter sjukdomar och handikapporsaker utan därjämte om möjligt även efter arten och graden av funktionsrubbingarna.

Om också detta material i och för sig är värdefullt, så är dock även det bara partiellt. Frågan om *metoderna* för en inventeringsverksamhet som syftar till fullständighet bör närmare övervägas, i första hand genom handikapputredningen. Med hänsyn till uppgiftens svårighet torde såväl medicinsk som statistisk expertis böra konsulteras. Efter en sådan planläggning bör man givetvis snarast möjligt komma i gång med åtgärder som syftar till en så fullständig kartläggning av förekomsten av handikapp som möjligt. Av vikt är att man härvid eftersträvar inte bara antalsuppgifter som tillåter fördelning efter kön, ålder, region etc., utan att man dessutom får en bild av hur de handikappade fördelar sig efter handikappens karaktär och svårighetsgrad m. m. Förekomsten av kombinerade handikapp måste också belysas. Sådana grupperingar bör främst inriktas på att återge arten av *funktionsrubbingar* oavsett orsaken till handikappet.

Även under de bästa betingelser kan dock bristande utredningsresurser och annat hindra att det fullständiga resultatet nås så snabbt som skulle vara önskvärt. Frågan är då om man icke dessutom bör söka på en genväg komma fram till en preliminär uppfattning av handikappproblemets storlek och struktur.

I Danmark har år 1962 företagits en stickprovsundersökning avseende 10 000 hushåll, utvalda så att de kunde anses representativa. I dessa hushåll undersöktes förekomsten av handikapp på sådant sätt att besökare sorterade alla hushållsmedlemmar i tre grupper, nämligen de som uppenbarligen icke hade något fysiskt handikapp, de som möjligen var fysiskt handikappade och de som säkerligen hade något fysiskt handikapp. För de senare två grupperna införskaffade utredningens läkare journalhandlingar och dylikt. På grundval av resultaten beräknades att Danmark skulle ha 176 000 fysiskt handikappade i åldern 15—61 år, bosatta utanför institution, häri inräknat svårt hörselskadade (6 000) och synskadade (4 500). »Översatt» till en folkmängd av Sveriges storlek skulle det betyda ca 300 000. Det handikappbegrepp som då låg till grund sträckte sig vida över invalidbegreppet, ty 80 % av männen och 33 % av kvinnorna var i förvärsarbete.

Denna danska undersökning, som utfördes av Socialforskningsinstitutet i Köpenhamn, innehåller en omfattande metodisk beskrivning. Den synes böra studeras närmare. Det är mycket möjligt att det skulle vara av stort värde att få till stånd en liknande undersökning i Sverige, dock med komplettering vad gäller de psykiskt handikappade vilka här utgör ca 40 % av alla förtidspensionärer, och måhända med en delvis annan uppläggning även i andra avseenden.

Vad gäller frågan om *vårdlag* är att märka att socialpolitiska kommittén inom en nära framtid lär komma att framlägga förslag i detta ämne. Innan så skett vill vi icke närmare taga ställning till frågan. Det kan förtjäna erinras om att på ett område, nämligen för psykiskt utvecklingsstörda, redan finns en *vårdlag* som enligt föreliggande nytt förslag (SOU 1966: 9) kommer att ytterligare förbättras. I detta fall finns också ett särskilt *organ*, landstingens centralstyrelser, som — enligt det nya förslaget — i ökad utsträckning får sig anförtrord uppgiften att driva en uppsparande verksamhet i syfte att biträda alla de handikappade varom här är fråga med sådan undervisning, vård eller andra omsorger som erfordras.